

Amateurs, vaandeldragers van cultuur

Hans Heimans Maar liefst acht miljoen mensen in ons land doen in hun vrije tijd actief aan kunst. (Deekman 2010b) Is dit amateurkunstleger in te zetten tegen dreigende bezuinigingen? Speelt deze massa een rol in het politieke debat over het belang van kunst en cultuur? Of doen ze autonoom ‘hun ding’, immuun voor de politieke wind die er waait?

Actieve kunstbeoefenaars zijn er in vele soorten en maten. Allen zijn ze gedreven door passie en bevoegenheid, ook al is de praktijk soms weerbarstig en lopen ze tegen de grenzen van hun mogelijkheden aan. Denk aan mevrouw Baerveldt, 74 jaar oud, die elke week naar haar aquarelclub gaat en met plezier aan de jaarlijkse expositie meedoet. Denk aan uw nichtje van 9, dat op de muziekschool net haar eigen instrument heeft mogen kiezen, maar ook nog in het kinderkoor zingt. Denk aan uw collega die in het weekend in een rockbandje speelt en af en toe optreedt op bruiloften en partijen. Iedereen die puur voor zijn plezier en ontspanning opgaat in een creatieve activiteit, alleen, bij een club met een docent, of in zelfstandig groepsverband.

Amateurkunstenaars zijn actief op het gebied van beeldende kunst, dans, muziek, nieuwe media, schrijven of theater. Bijna de helft beoefent meer dan één discipline (gemiddeld zijn mensen in 1,7 discipline actief). (Broek 2010) Van de acht miljoen

beoefenaars besteedt 57 procent, ruim vierenhalf miljoen mensen, gemiddeld meer dan vijftig minuten per week aan zijn kunstzinnige activiteit. Er zijn er die er veel meer tijd in stoppen, zoals popmuzikanten, die gemiddeld 395 minuten per week investeren. (Bork 2008)

Nog een opmerkelijk kenmerk van amateurkunst: het is voor alle leeftijden. Bijna de helft (45 procent) van de beoefenaars zit in de leeftijdscategorie 20–45 jaar. Jonger dan 20 jaar is 23 procent; ouder dan 45 jaar is 34 procent.¹ Amateurkunst gaat, in tegenstelling tot sommige andere vrijetijdsbestedingen, een leven lang mee. Van de 65-plussers is nog 43 procent actief op kunstgebied en 65-plussers maken 13 procent uit van alle amateurkunstenaars. (Deekman 2010b) Dat zal er in de komende jaren niet minder op worden.

Vrouwen zijn als beoefenaars in de meerderheid binnen de amateurkunst (56 procent, tegenover 44 procent mannen). Ook bij het bezoeken van amateurkunstop tredens scoren

vrouwen (69 procent) hoger dan mannen (57 procent). (Noordman 2011) Gezien de gestage verschuiving van de macht in de richting van de vrouwen is dat een interessant gegeven. Combineer dit met het feit dat in de cultuur veel topvrouwen werken: met 35 procent ligt hun aandeel ruim boven het streefcijfer voor het bedrijfsleven. (Donker 2011) Meedeinende op deze aanrollende golven kan de amateurkunst er mogelijk garen bij spinnen en er nog sterker op worden.

Deze vogels van diverse pluimage, van alle leeftijden en meer of minder intens met de kunst bezig, vormen niet a priori een slagvaardige maatschappelijke beweging. Maar ze zijn er wel, je kunt ze niet negeren.

Profs en amateurs

Doorgaans maken we een onderscheid tussen professionele en amateurkunstenaars. In essentie om het begrip amateur af te bakenen, niet om beide groepen tegen elkaar af te zetten. Amateurkunst is vooral een beleidsterm, de gemiddelde beoefenaar zal zichzelf niet snel amateurkunstenaar noemen. Amateurs doen aan kunst zonder daarmee primair in hun levensonderhoud te voorzien. In het onderzoek naar publiekstroom in de amateurpodiumkunsten definiëren we iemand die minder dan 3000 euro per jaar met zijn kunst verdient als amateur. (Noordman 2011) De scheidslijn tussen profs en amateurs is overigens niet altijd simpel te trekken. In sommige kringen ervaart men de benaming amateur als denigrerend; met een beetje ambitie noem je je niet zo, zelfs niet als je geen droog brood met je kunst verdient.

Amateurs en profs kunnen een vruchtbare wisselwerking hebben. Vaak jagen ze een zelfde belang na: de kunst opstuwen en ervan genieten. Met het programma *Het beste van twee werelden* beoogt het Fonds voor Cultuurparticipatie een impuls te geven aan de samenwerking tussen profs en amateurs.

Er is veel belangstelling, gegeven het feit dat het budget, dat reikte tot en met 2012, inmiddels al geheel is vergeven. Alle negentien gehonoreerde projecten zijn geïnitieerd door professionele kunstinstellingen die een duurzame betrokkenheid willen opbouwen bij de amateursector. (Kok 2011) Verondersteld mag worden dat deze samenwerking leidt tot een win-winsituatie en profs en amateurs inhoudelijk, maar ook op andere terreinen, nader tot elkaar brengt.

De amateurkunst biedt (met de kunsteducatie samen) werkgelegenheid aan meer dan vijftigduizend professionals. Veel van hen werken maar een deel van het jaar en doorgaans niet dagelijks. Met elkaar zijn ze goed voor zeventienduizend voltijds arbeidsplaatsen. (Noordman 2009) Denk daarbij aan docerend kunstenaars, dirigenten, regisseurs en choreografen met veelal kleine aanstellingen, alsmede ondersteunende staf.

Profs en amateurs kunnen van elkaar leren en profiteren, hebben elkaar nodig voor educatie, inspiratie en – hoe plat ook – soms geld. Vanuit deze, welhaast vanzelfsprekende, wisselwerking vormen zij met elkaar een natuurlijk draagvlak. Deze combinatie van expertise en kwaliteit aan de ene kant en kwantiteit en passie aan de andere kant kan leiden tot kunstuitingen die ertoe doen. Daarmee behoren dit soort initiatieven tot de pleitbezorgers voor ons cultuurgoed.

Tot in alle haarvaten

Amateurkunstenaars zitten verspreid door ons hele land. Als we het land indelen in vijf regio's, dan varieert de dichtheid van beoefening van 48 tot 59 procent. Laagopgeleiden (11 procent) blijven qua deelname achter bij middelbaar (38 procent) en hoogopgeleiden (38 procent) maar op alle niveaus is men actief. (Deekman 2010b) Tot vrijwel alle lagen is de actieve kunstbeoefening doorgedrongen, tot aan onze koningin toe.

Gaandeweg in de geschiedenis zochten

mensen elkaar op om samen de kunst te bedrijven. Al uit de klassieke oudheid kennen we voorbeelden van gezamenlijke kunstactiviteiten. De eerste verenigingen voor kunstbeoefening in de vrije tijd stammen uit de Verlichting. Later organiseerde de culturele elite voor de arbeidersklasse mogelijkheden om te schilderen, te musiceren of toneel te spelen. Via kerkelijke, later burgerlijke kringen en ook militaire circuits ontsproot de georganiseerde amateurkunst. (Vos 1999)

Ruim negenhonderdduizend mensen beoefenen hun kunst in georganiseerd verband. Er zijn in ons land naar schatting tussen de 25 duizend en vijftigduizend amateurkunstverenigingen. (Volz 2010) Vooral in kleinere gemeenschappen kunnen kunstzinnige projecten mensen tot elkaar brengen en zo de gemeenschapszin bevorderen. Op deze wijze gedijen sociale cohesie en burgerparticipatie. En dat het leeft, blijkt uit het enthousiasme waarmee gemeenten hebben gereageerd op de door Kunstfactor, sectorinstituut amateurkunst, geïnitieerde Week van de Amateurkunst (WAK). Aan deze eerste editie in mei 2011 deden amateurs in zestig gemeenten mee door letterlijk en figuurlijk hun kunsten te vertonen en hun deuren naar de hele gemeenschap open te zetten.

Bedenk voorts dat in de amateurkunst de beoefenaars zelf onderdeel zijn van of worden ondersteund door één miljoen vrijwilligers van 16 jaar en ouder. Per acht amateurkunstenaars draagt dus één vrijwilliger eraan bij dat zij kunnen doen wat ze doen. Al naar gelang discipline en geslacht besteden vrijwilligers tussen de 4 uur (schrijven) en 28 uur (nieuwe media) per maand. (Deekman 2010a)

Amateurkunst zit om de hoek en is altijd dichtbij. Dat kan de gemeenschap, de politici

Ruim negenhonderdduizend mensen beoefenen hun kunst in georganiseerd verband

en de beleidsmakers niet ontgaan. In veel gevallen maken zij zelf deel uit van amateurkunst-Nederland. Je zou zeggen dat dit een zekere basis garandeert.

Amateurkunst en publiek

Veel amateurkunst onttrekt zich aan onze waarneming. Zo treedt een ruime meerderheid van de amateurpopmuzikanten (61 procent) nooit op. (Bork 2008) Maar tegelijkertijd was er in 2010 sprake van 134 duizend optredens van amateurpodiumkunstenaars. Het gaat dan om optredens op formele podia (schouwburgen, theaters en concertzalen) en informele podia (zorgcentra, scholen, sociaal-culturele centra, horeca en openbare binnenruimten). Bij elkaar trokken deze optredens ruim twintig miljoen bezoeken, bijna net zoveel als de bezoeken aan musea in ons land (in 2007). Van het publiek van amateurpodiumkunsten bezoekt de meerderheid (80 procent) de informele podia, 20 procent woont amateuroptredens bij op de formele podia.

Veelal bestaat het idee dat een amateur-optreden vooral ‘applaus voor jezelf’ oplevert en dat er uitsluitend familie, vrienden en bekenden op afkomen. Voor 40 procent van het publiek blijkt dit inderdaad te gelden, maar 60 procent van de bezoekers geeft aan geen enkele directe band te hebben met de artiesten. (Noordman 2011) Of amateur-optredens bezoekers trekken die zelden of nooit naar professionele voorstellingen gaan, kon met genoemd onderzoek nog niet worden aangetoond. Maar ook zonder dit gegeven is meer dan ooit inzichtelijk geworden hoe groot de massa is die op welke manier dan ook in aanraking komt – of liever gezegd zichzelf in aanraking brengt – met (amateur)kunst en cultuur.

Economische betekenis

Jaarlijks geven amateurkunstenaars samen 1,35 miljard euro uit aan hun hobby. Dat zijn individuele uitgaven voor onder meer instrumenten, materialen en cursussen. Gemiddeld is dit 180 euro per jaar voor elke amateurkunstenaar van 6 jaar en ouder.

Kunstbeoefenaars zijn vaak een groot deel van hun leven trouw aan hun activiteit. Langer dan bijvoorbeeld sporters, omdat kunst beoefenen fysiek meestal langer vol te houden is. Zij investeren nogal eens decennialang in hun passie.

Het economisch belang is groter dan de bij elkaar opgetelde individuele uitgaven. In totaal gaat er dankzij kunst in de vrije tijd 2,75 miljard euro om in de economie. Het geld dat amateurs uitgeven, komt voor een belangrijk deel terecht bij professionele kunstenaars en mensen in de culturele industrie, die met dat geld ook weer uitgaven doen. Veel amateurs zijn lid van verenigingen of werken op een andere manier samen. Verenigingen contracteren professionele dirigenten, regisseurs, modellen, ze huren zalen en andere gelegenheden. Mensen in deze culturele en facilitaire schil rond amateurkunstenaars investeren

op hun beurt weer en dragen zo bij aan de economie. Aan de kunstbeoefening door individuen betalen overheden, sponsors en fondsen soms mee. Ook dat valt binnen de geldstroom die ontstaat dankzij amateurkunstbeoefening.

Niet meegerekend zijn de indirecte economische effecten van amateurkunst. Voorstellingen, exposities en concerten van amateurs trekken publiek, dat geld besteedt in de plaatselijke horeca en detailhandel of ter plekke andere evenementen of attracties bezoekt. (Noordman 2009)

In een tijd waarin vrijwel alles in geld vertaald wordt en we geregeerd worden door de tekorten op de Rijksbegroting, speelt de economische impuls van de amateurkunst en kunsteducatie ontegenzeggelijk een rol.

Stevig draagvlak

Op de verschillende aangegeven terreinen zijn amateurs een factor om rekening mee te houden. Dat rolt zich steeds uit via twee lijnen, langs die van de kunst en die van de maatschappelijke betekenis. Aanhakend bij dit laatste is het goed te beseffen dat amateurkunstenaars burgers zijn, mensen die een maatschappelijke bijdrage leveren, aanspraak maken op voorzieningen en ook deel uitmaken van het electoraat. In een provincie als Limburg, waar van de 1.150.000 inwoners er 480 duizend (profs en amateurs) direct betrokken zijn bij kunst en cultuur via het Huis voor de Kunsten Limburg, is dit een belangrijke reden om te (blijven) investeren in kunst en cultuur. (Heimans 2010) En uitgaande van acht miljoen mensen die iets aan kunst doen, van wie vierenhalf miljoen intensief, kan het niet anders dan dat in vrijwel elk gezin en elke gemeenschap er iets van zichtbaar en voelbaar is.

Jan Jaap Knol (directeur Fonds voor Cultuurparticipatie) pleit ervoor amateurkunst, meer dan als een leuke hobby, te zien als een noodzakelijke voedingsbodem voor

Hans Heimans

is senior beleidsmedewerker
onderzoek & sectorbeleid bij
Kunstfactor, het sectorinstituut
voor amateurkunst

het culturele klimaat in Nederland. (Kok 2011) Daar valt veel voor te zeggen. Kunstfactor legitimeert een belangrijk deel van zijn activiteiten mede met deze insteek. Er is immers aantoonbaar een verbinding van amateurkunst met kunst en cultuur, zoals Van den Broek schetst: 'Zelf een kunst-discipline beoefenen betekent dat er een grotere kans is dat men ook culturele evenementen als voorstellingen en tentoonstellingen bezoekt, en omgekeerd. Het oorzakelijk verband is onbekend. Het is niet alleen zo dat meer muzikanten concerten bezoeken dan niet-muzikanten, maar eveneens dat meer muzikanten tentoonstellingen bezoeken. Eveneens bezoeken meer beoefenaars van beeldende kunst voorstellingen. Kunstbeoefenaars hebben vaker een bredere culturele interesse en scharen zich daarmee vaker tot de rangen der cultuurminnaars in brede zin dan mensen die niet aan kunstbeoefening doen.' (Broek 2010)

Het is duidelijk dat de actieve kunstbeoefening op vele manieren tot in de uithoeken van onze samenleving is doorgedrongen en een rol van betekenis speelt. Zo bezien zijn er meer dan genoeg aanknopingspunten om te veronderstellen dat amateurs, veelal in samenwerking en wisselwerking met profs, een stevig draagvlak voor cultuur vormen. Als in gebieden als Limburg amateurkunst zo prominent aanwezig kan zijn, dan lijkt het reëel te denken dat ook elders in ons land het amateurkunstleger succesvol kan oprukken. Welke doelen daarbij onderweg behaald kunnen worden, is afhankelijk van de te verwachten tegenstand, maar de bereidheid en potentie om te strijden voor kunst en cultuur is onmiskenbaar aanwezig.

Literatuur

- Bork, R. van, M. Dicke en R. Bazuin (2008) *395 minuten, amateurpopmuziek in Nederland*. Rotterdam: Kunstfactor/Popunie/Concept.
- Broek, A. (2010) *FAQ's over kunstbeoefening in de vrije tijd. Het culturele draagvlak, deel 9*. Den Haag: SCP.
- Deekman, A. (red.) (2010a) *Vrijwilligers in de amateurkunst. Samenvatting*. Utrecht: Kunstfactor.
- Deekman, A., H. Heimans en T. de Rooij (bew.) (2010b) *Amateurkunst – de feiten. Monitor amateurkunst in Nederland 2009*. Utrecht: Kunstfactor.
- Donker, B. (2011) 'De kunst gedijt bij directe stijl van topvrouwen'. In: *NRC Handelsblad*, 12 maart.
- Heimans, H. (2011) 'Cultuur is net zo belangrijk als een boterham op je bord'. In: *Kaap Kunst*, nr. 13, 18-19.
- Kok, L. (2011) 'Jan Jaap Knol: "Amateurs moeten een bepalende rol spelen"'. In: *Theatermaker*, jrg. 15, nr. 2, 20-21.
- Noordman, Th.B.J. en G. van Dijk (2009) *Actieve kunstbeoefening en geld. De bijdrage van kunstbeoefening in de vrije tijd aan de economie*. Den Haag: Adviesbureau Cultuurtoerisme.
- Noordman, Th.B.J. (et al.) (2011) *Amateurkunst en publiek*. Den Haag: Adviesbureau Cultuurtoerisme.
- Volz, L. en H. Heimans (2010) 'Kunstbeoefening in verenigingen'. In: *Mogelijkheden tot kunstbeoefening in de vrije tijd*, 29-97.
- Vos, J. (1999) *Democratisering van de schoonheid. Twee eeuwen scholing in de kunsten*. Nijmegen: Sun.

Noot

- 1 Samen meer dan 100 procent door afrondingen.